

celsusi hang: illik Paracelsushoz és célirányos is lehet, de senkinek sem szép, legkevésbé indokolatlanul. További mondásai nem érvek. Különböztetés elismeréssel vagyok ön iránt.

Szakértő nró II.

KÖZGAZDASÁG.

Mily esetben előnyös az érvágás házi állatainknál?

Igen gyakori eset, hogy a gazda, — mihelyt egyik, vagy másik állata megbetegszik, — azonnal eret vágat rajta, a nélkül, hogy megfontolná, helyén van e az, vagy nincs; — sőt némely vidéken minden évben vért bocsátanak az állatokból, különösen a lovakból, tekintet nélkül arra, hogy beteg-e azok vagy nem? tehát pusztán szokásból. — Az érvágásnak indokai igen különbözők s egymástól igen eltérők. — Némelyek ugyan ama helyes szempontból indulnak ki, hogy az érvágás csak a valóban beteg állatoknál ajánlandó; e mellett azonban azon hibába esnek, hogy azt mindenféle betegségben alkalmazni akarják. Mások ellenben oly véleményben vannak, miszerint évenként, és pedig tavasszal, azért kell vért bocsátani a lovakból, hogy azok a betegségekkel megóvassanak. Vannak azonban olyanok is, a kik nem gondolnak sem erre, sem arra; hanem az érvágást, mint már mondtuk, pusztán szokásból gyakorolják. Ha kutatjuk a dolgot, azt fogjuk találni, hogy abban valamennyien megegyeznek, miszerint minden jelenlevő és bekövetkező bajnak oka egyedül a vérben fekszik. Lássuk csak mennyiben van igazuk.

A vér ama különféle elemekből álló veres színű folyadék, mely a szívből mint központból az ertekek által a test minden részébe elvezetettvén, miután élelyét és egyéb tápanyagait azoknak átadta — a viszereken a szivbe visszatér, magával vivén szénsavat és egyéb elhasznált, részint a táplálkozásra nem alkalmas anyagokat. A vérnek ez az utja nevezetik nagyvérkeringésnek. A tápanyagaitól megfosztott szénsavtartalmu vértnek élelyülés végett, tehát hogy ismét táplálékonyvá váljék, a sziv jobb feléből a tüdőbe kell mennie, onnét pedig már megfrissült, élelyűs állapotban vissza a sziv bal felébe. Ez a kis vérkeringés. Tehát a mint látjuk, a vér összetétele nem mindig ugyanaz, hanem az állati testnek majdnem minden szervében különböző. A feladat, mit a vérnek a szervezetben teljesítenie kell, igen fontos és röviden a következőkben körvonalozható: 1) Az élet fenntartásához szükséges élelyt a tüdőbe felveszi és minden legkisebb testrészezekébe elvezeti. 2) A gyomorban és belsatornában kiválasztott s az ugynevezett chylus-edények által felvett tápanyagokat a test egyes részeihez juttatja, hogy azokat a szervezet áthasonthassa s általuk az elhasználás következtében létrejött veszteséget pótolhassa. 3) Ugy a vér, valamint az ugynevezett lymph edények mind azon anyagokat, melyek az életműködés elősegítésére alkalmasanokká válnak, vagy pedig beteges változások következtében jöttek létre, — az egész állati testben feveszik és a megfelelő szervekhez vezetik, hogy ott kiválasztassanak. Így választatik ki pl. a szénsav a tüdőben, a vizelet a vesékben, az epe a májban stb. Szóval, a vér lényeges alkatrésze a szervezetnek, feltétele az állati életnek; minden kevesbitése, vagy gyűjletének szándékosan előidézett megváltozása tehát kell hogy befolyással bírjon az egész test tevékenységére. Vannak azonban esetek, midőn az érvágás nemcsak megengedhető, sőt elkerülhetlenül szükséges, mint oly megednek, melytől az állat életben maradása függ. Így pl. jól táplált vérmes állatoknál és csakis ilyeneknél, a fontosabb szervek, nevezetesen a tüdő, a sziv, gyomor és bél hevesen fellépő lázas gyuladásnak kezdődésekor. Ezen igen gyors lefolyású és könnyen halállal végződhet bajokban az általános vérmennyiség kevesbitése következtében a megtámadott részekhez kevesebb vér juthatván, ennek csekélyebb nyomása, az edényekben gyorsabb és könnyebb mozgása és állományának változása folytán a gyuladás csillapul, s a baj lassubb menetűvé válik; tehát időt nyertünk arra, hogy a megfelelő orvos szerek alkalmazása által a szervezetre hatassunk, s ez által a teljes gyógyulást utjára egyengethessük; a mi ha egyéb körülmények is kedvezők, be is következnek. Ily esetekben tehát az érvágás nagy fontossággal bír, s a leghatásosabb gyógymódok egyikének tekinthető.

Egészen más hatása van azonban az általános vérbocsátásnak gyenge s már huzamosabb idő óta beteg állatoknál. Az ilyenek a vére ugyanis a hosszú időn át tartott rendellenes, beteg állapot folytán átalakul, megromlik, mit a minden betegséggel karöltve járó étvágyhiány és emésztési zavarok még inkább elősegítenek. A kiválasztási és életműködési folyamatok, minők a lélekezés, borpárolgás stb. a beteg állatnál is végre mennek, még pedig többnyire fokozott mértékben. E folyamatok a vér által tartatnak fenn ez pedig az ahhoz szükséges anyagokat a táplálékból nyeri.

Világos tehát, hogy ha csekélyebb mennyiségű tápanyag véteik fel, a vérnek is szegényebbnek kell lennie. Már most ily esetben az amugy is tápszegény vérből 3—4 liter kibocsátunk, mint ez igen gyakran történni szokott, ez által az egész benső életfolyamat szükségképp annyira megzavaratik, hogy a rendes állapotba való visszatérhetés-

nek reménye is alig marad fenn, főleg azon esetben, midőn még hozzá oly gyógyszerek is alkalmaztatnak; melyek a kórnak nem felelnek meg.

A vér, valamint a betegség keletkezésekor mint tényező szerepel, ugy egyszerűsind a gyógyításnál is fontos szerepet játszik, s mennyiben az ő feladata a jelenlevő gyuladási terményeket feloldani, felvenni és kiválasztani.

Ha tehát valamely állat már hosszabb idő óta beteg, igen lesoványodott, bágyadt és erőtlén, vagy pedig már magában véve gyengén fejlődött: akkor minden érvágás ártalmas. Oly esetekben igyekeznünk kell, hogy az állat megfelelő táplálás által több és jobb vért kapjon, nem pedig oktatlanul arra törekednünk, hogy érvágás által élelyanyaga végaradékától is megfosztassék.

De az egészséges állatnál is lehetetlen, hogy az érvágás hasznos legyen; sőt inkább beteges állapot, mesterséges vérszegénység idéztetik elő általa. Ama hitnek, hogy a május 1-én, vagy holdteltkor való érvágás e betegségeket megakadályozza, semmi alapja sincs.

Ez csak oly tévhit, mint számos más, mikkel népünk, fájdalom még ma is bővelkedik. Érvágás után néhány nap múlva az egészséges marhának ismét anyagi és olyan vére lesz, mint az érvágás előtt volt.

Mire való tehát az élet gépezetére szándékosan zavarólag hatni? Mire való a testben oly oktatlanul és cél nélkül apasztani ama folyadékot, mely alapfeltétele az életnek?

És ha már valakinek az a bogara van, hogy marhájának „sűrű és heves a vére” hát adjon neki kevesebb és silányabb takatmányt; celtáj így minden érvágás nélkül is el fogja érni.

Erdélyi Károly.

CSARNOK.

Szeged.

— Felolvasott Kézdi-Vásárhelyt 1879. április hó 6-án rendezett hangversenyen.

„Mint az örült, ki letépte láncát Vágtatott a Tisza a rónán át. Zuga, bőveve törté át a gátat, El akarta nyelni a világot.”
P e t ö f i.

A múlt idők eseményeinek bírálata a jövő bölcsészete né kezdete. Mielőtt a bekövetkezett katasztrófa részleteiről szólnánk, mielőtt megkísérlelnénk a veszteséget lefesteni, mely ére a hazát, céloom a város történetének rövid vázlatát adni, melyből ki fog derülni, mily kegyelet fűzi e várost hazánk történetéhez, minő derék — tisztá magyar volt lakossága. Magyarhon déli részén, a Tisza jobb partján annak egy feltűnőbb kanyarulatánál fekszik 14 négyyszög mértőföldet tevő roppant birtokával Szeged. Mint az ősrégi városok legnagyobb részének, ugy Szegednek eredetét is sűrű homály fedi. A régi görög és római írók, kik a najdani Pannonia s Dacia történetét megvilágítják, Duna-Tisza közének első lakóiról mélyen hallgatnak, minthogy oda sem ők berontani, sem a görögök behatolni nem merészelték. Plinius bizonyosságra szerint e vidék első népe a dák, vagy geta nemzet volt, mely harcias fénykorát Decebal nevű királya alatt érte el, a kinek elhaltával a legigazott Dacia román tartományává lön s kipusztult városai a győztes Trajan által rómaiakkal telepítettek be. E telepek kikutatásai hasztalan fáradság marad történetbúváraink előtt. Timon 39 római telep nevét sorolja fel, melyek között a municipális jogokkal felruházott Tibiscum igényli figyelmünket, mivel ezen telep helye olasz történetírók által azon tájra tetetik, hol a hasonnevű folyam a Marbst magába foglalja, már pedig a Tiszába a Maros ott ömlik be, a hol Szeged állott. Mások Tibiscum alatt Temesvárt értelmezik. Ismerve Trajan fegyvereinek győzelmét, nagyon valószínűtlen, hogy míg Temesvárt római telepet alapított, a gyönyörű lapályon, kedvező fekvésű helyen, mely az ő kor szokásainak — vizek közelében lakni — megfelelt, e helyen, hol Szeged állott, telepet ne alapított volna. Béla király nevével jegyzőjének irataiból tudjuk, hogy a délmagyarországi honfoglalás fővonala épen a mai Szeged vidékén vonul keresztül, miért csakis a különböző véletlenek tulajdonítható, hogy míg a töle nem igen távol eső Kanizsa mindjárt s honfoglalás elején, sőt Szeged birtoka Tápé is már 1138 ban mint községek tűnnek fel, addig Szegednek nyomát sem leljük. Előkeri élete terjedelmességének legelső bizonyítékát III. Epen pápának 1190-iki levele szolgáltatja, mely szerint Szeged már a mondott évben főpispéri hely, tehát népesebb város volt. II. Endre 1222-ben aranybullaiban elrendeli, a királyi sőt ezental csak is Zoloch és Szegveden, vagyis Szolnok és Szegeden tartassék. Hogy ezen kifejlődéshez évszázadok voltak szükségesek, mindenki átáthatal, ez e elegetedő indokolja azt, ha eredetét jóval korábbi időre helyezzük. — A nagy tatárjárás zivatara a Duna-Tisza közti városokkal egyetemben Szegedet is elseperette, de a tatárok kivonulása után IV. Béla gondos ápolása alatt csak hamar ismét kikelt hamvaiból s sebes léptekkel haladott előre, Károly, Lajos, Zsigmond, de kivált dicső Mátyás királyunk pártfogása alatt bámulatos nagysággá emelkedett. 1433-ban a Duna-Tisza kö-

zében utazó Bertrand de Brocquier így ír: „Szeged egy nagy nyílt s egyetlen nagy utcából álló város, mely nekem mintegy mértőföldnyi nagynak látszott.” Rubigali Pál „roppant nagynak”, egy névtelen írója a XVI. századnak „régente népes, nagy szabad városnak”, Istvánffy Miklós hirneves történetirő „kiterjedt híres városnak” nevezi; a Dózsa-féle lázadás leírásánál „nagy népességű városnak” mondatik. — A török hadjáratok idején a Duna-Tiszaköz védbástyája volt, megátolva az idegen elemek betörését; e korban fényét s nagyságát igazolja a diadalmas török basa Kemálnak naplója, mely így hangzik: „Magyarország keleti részében volt egy nagy város, mely gyűhelylyül szolgált a hitetleneknek s mintegy forrást képezett melyből harcossainak hullámai özönlöttek. E város Szeged. Ellenség falaira ez így soha sem tette lábát.” 1444-ben Murad követséget indított az alkirálynak vélt Hunyadi Jánoshoz, hogy vele békét kössön. Hunyadi a követséget felvilágosította a tévedésről s írt a királynak, kérve, hogy „junius idusán a követséggel tanácskozzék, Szegedre jöjjön”, hová Ulászló — mint tudjuk, el is ment. (Szegedi béke 1444. június 13.) Mátyás király idejében már négy plébániája volt, tehát ugyannyi városrészszel birt. Mátyás király 1458-ban sz. Miklós napjára, azaz december 6-ára Szegedre országgyűlést hívott össze, hol is az alsó városi szent ferenciek egyházának 3000 embert bőven befogadó cinteremében gyűltek össze. Számtalan nevezetes épülettel birt, melyek közül csak tizenhét nagy templomának, a királyi várnak, Zsigmond, valamint II. Ulászló palotáinak emléke jutott el hozzánk. — Birtoka kezdetben csakis közelére szorítottok. 1247-ben mint királyi adományt (apta Tápé, 1369-ben Balaki Ionától a balaki rész birtokot már mint község vette meg örök áron 65 darab aranyért; az 1411-ben Zsigmond király kiadott oklevele a gyula s szentiványi birtokkal ajándékozta meg Szeged szabad királyi várost. 1431-ben Barla István, 1453-ban Csirkédi testvérektől 100 aranyért vásárolt iszonyu birtokot, 1502-ben a Benkovics családól Dorozmát vette tartozás fejében zálogul. Így terjedt birtoka fokozint jelen roppant kiterjedéseig. Népeességét illetőleg annyi áll, hogy a mohácsi vész előtti korszakban a több városok viszonyaihoz képest igen nagy számú lakossággal birt. Némely történetek, köztök Szerdahelyi és Vedres is azt állítják, hogy Nándorfehérvár felmentésekor Szeged városa 40 000 halaszt menesztett segélyül. Jögnak van ezen állítás valóságán kételkedni s e számot túlzásnak tartani, mely hihehetőleg tévedésen alapszik, mert ha csak halaszt ily számmal küldött volna, mily roppant nagy számot kellett volna tennie lakosságának. Előkeri lakosságát illetőleg, kivéve természetesen a jövevényeket, kik időnként közé telepedtek, — tősgyökeres magyar volt. A budapesti egyetem tudós tanára: Wenzel Gusztáv így nyilatkozott: „Szeged és Temesvár két szerencsés város, melyek a magyar nemzet legfelsőbb nyilatkozó városalapítói geniusának köszönik létök t; nincs több városunk széles e hazában, mint e kettő, melyek a magyar szellemnek megfelelőleg tisztán magyar alapításuk”. Temesvár az idő folyamában idegen elemek által annyira inficiálva lett, hogy magyar alapítása ma csak történeti érdekkel bír, míg Szeged mindegyik megtartotta azon bélyeget, melyet magyar alapítás nyomott reá” Szeged az egyedüli város tehát, melyet kegyelettel említhetünk ez idő szerint, mint egyedüli tradicionális nemzeti város. — Lakosságának foglalkozása, fekvésének kedvezése alatt, a nádrétegetek, tavak, folyók — a vadászat, halászat volt. Ezenfőül foglalkoztak földmívelés s állattenyésztéssel. E kettős iparág a magyar jellem kiválóbb sajátosságai közé tartozik s így Szeged tősgyökeres magyar népe e helyen történt megállapodás után nyomban újni kezdés is Hogy testvéreink földmívelők voltak, bizonyítják a Zsigmond-kori francia utazó szavai: „Szeged mindenféle termékben dúz vidéken fekszik, a föld innen Pestig róna és termékeny. Ily állapotban taláta azt a mohácsi vész is, mely után, mint Szulejman basa naplójába feljegyzé, lisztben, buzában, árpaiban s egyéb élelben teljességgel elmerült; találhatni itt sok vad lovat, de értek is zabolni és szelidíteni; oly olcsók, hogy 10 magyar forintért egy igen szép, kocsiha való lovat kaphatn. Adott is Szulejman a mohácsi vész után a hadi zsákmányból Izkender basának 50,000, Cselebi defserdárnak 20,000 darab juhot osztalékul. E mellett a szőlőmívelés Szeged hajdani nagyságának egyik fötöllemezője volt. Magyar ember a bort mindig szerette, ez öröklött tulajdona.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK

— Rudolf trónörökös madridi hír szerint május hó 1-én Barcelonába érkezik s onnan madrid-ba megy, hogy Alfonso királyt meglátogassa. A trónörökös visszatartában egy udvari vadászaton is részt fog venni Barcelonában és aztán a „Maximilian” yachton meglátogatja Andaluza néhány kikötőjét. A trónörökös két hónapot töltene Spanyolországban.

— Ertesítés. A székely mívelődési és közgazdasági együletnek Háromszék vidéki választmányát. hó 23-án d. e. 10 órakor a megyeház nagyeremében gyűlést fog tartani, melyre a tárgyak rend-